

Ara fa cinquanta anys, les Illes Balears iniciaven un canvi substancial en tots els àmbits, menys el polític, gràcies al *boom* turístic.

Sueques, 'picadors' i 'tour-operators'

Es anys seixanta representen un canvi substancial a Mallorca i les Balears. Malgrat el franquisme que ofegava qualsevol discrepància política i a pesar de la incipient oposició subterrània, la societat de l'arxipèlag viurà aquella dècada majoritàriament aliena als avatars polítics. Allò que importava la immensa majoria era el canvi econòmic, enorme, que s'estava produint. La possibilitat de deixar enrere els *anys de sa fam*, les penúries de la grisa postguerra. I (vegeu requadres) gràcies a les *sueques* –les que ho eren i les que per extensió així eren conegudes– una part de la joventut illenca masculina, els *picadors*, intentaven viure la seva particular revolució sexual, lligant a ritmes de músiques fins aleshores desconegudes que escandalitzaven tant els majors com agradaven els més joves que, també, començaven a adquirir el *new look* adequat per triomfar a les sales de festa; la societat es motoritzava amb el Seat 600, es creaven grups de música, es gastaven diners com mai, el consumisme començava tímidament a aparèixer...

El canvi econòmic. Mallorca i les Balears es converteixen en la dècada dels seixanta en destinació de vacances per a milions de turistes arribats dels països europeus que estaven superant la postguerra mundial. Cap a mitjan anys cinquanta, França i la Gran Bretanya comencen a superar les estretors econòmiques que patien d'ençà de la Segona Guerra Mundial. L'ocupació

d'un nombre creixent de mà d'obra, així com la revolució agrícola a l'Europa occidental, porta a uns anys de *boom* econòmic sense precedents, tant pel creixement com sobretot per la seva extensió social. Per primer cop a la història, la riquesa es distribueix efectivament entre amples capes de la població. La classe mitjana, en fi, adquireix una capacitat econòmica com mai no havia tingut. I amb ella, també drets. Drets com l'escurçament de la jornada laboral a les vuit hores i, consegüentment, els caps de setmana lliures i, a més, les vacances pagades.

Amb les vacances pagades apareixen immediatament les empreses especialitzades a canalitzar les ànsies de lleure estiucenc de les classes mitjanes. Són els majoristes de viatges, els famosos *tour-operators* que, al mateix temps que l'extensió dels volts xàrters –d'avions a reacció, superant els més petits, lents i cars, amb hèlix–, comencen a oferir els dotze o quinze dies, tot pagat, cap al sud, cap el Mediterrani. Primer són dotzenes de milers de britànics, francesos i alemanys, després centenars de milers i al cap de pocs anys, ja en plena dècada del seixanta, milions de turistes. Era el començament del turisme de masses, pioners del qual seran els *tour-operators* TUI –alemany– i Thomson –britànic–.

El nombre de turistes a tot el món passa d'uns setanta-un milions el 1960 als més de dos-cents milions el 1973. Una part important d'aquest moviment demogràfic temporal es produeix al Mediterrani occidental. Neix un bon

Les platges de Palma Nova el 1969. Les Ba-

negoci. Enorme. El sud de França, les costes italianes, les espanyoles i sobretot les Balears esdevenen destinació per a milions de turistes europeus del centre i del nord del continent. Són una gernació d'edat jove –o relativament, almenys–, que poc o res recorda de la segona gran guerra perquè quan es produí no eren nats o eren nins d'uè, que té el sou aparentment assegurat a la seva empresa i que es pot permetre de

lears van ser una destinació ideal per a les classes populars de França, la Gran Bretanya i Alemanya durant els anys seixanta.

pagar uns dies al barat sud, a les exòtiques costes mediterrànies, per gaudir del bon temps, les platges i la mar blau turquesa i, per què no, del relaxament moral que a ca seva no seria benvist.

Des de la segona meitat dels anys cinquanta, el capitalisme europeu descobreix que el turisme és un producte de consum massiu per part de les classes populars, que, als seus països, cobren un sou suficient per viure

amb una relativa comoditat, amb les diferències lògiques segons els tipus de treball, formació i remuneració. Però tots els membres de les classes mitjanes i fins i tot populars estan agermanats per quelcom radicalment nou: la possibilitat de passar uns dies –des d'una setmana a dues, o més– a països del sud, pagant al *tour-operator* una quantitat fixa que inclou el vol xàrter d'anada i tornada, l'estada a l'hotel,

excursions i, a vegades, també dinar i sopar. Era el *forfait*, que es deia, i tot a un preu molt ajustat. A més, la diferència en el canvi de divises fa que el turista britànic, alemany o francès que arriba al Mediterrani espanyol tingui una capacitat adquisitiva molt més gran que no al seu país d'origen.

A banda de tots aquests elements descrits, també és important tenir present, per explicar el *boom* turístic ba-

Les estrelles del cinema coincidiren amb el turisme de masses. Gina Lollobrigida parla amb els toreros abans d'una correguda, a Palma, el 1963.

Les celebrities

Malgrat que pot parèixer impossible, el turisme de masses dels anys seixanta convivia a Mallorca amb les estrelles del cinema, de la política i de la música internacional. Aleshores, l'illa continuava tenint l'encant irresistible per a la *jet-set* internacional que havia tingut durant la dècada anterior. Són els personatges que avui alguns anomenen les *celebrities*. Devora els anònims visitants en massa que cada any passa-

ven les seves vacances a Mallorca i a les Balears, una llarga nòmina d'aquests personatges coneguts arreu del món també triaven les Illes per fer-hi uns dies de descans. Conformaven un turisme de molt alta qualitat que quasi en tots els casos s'allotjava en el més exclusiu dels hotels: el mític Formentor, a la badia de Pollença, el qual, inaugurat el 1929, sempre ha estat un imant per als personatges més selectes de la *jet-set*.

El 1960 aterrava a Palma l'ambaixador nord-americà Davis Logde que, a més d'estiuejar, aprofitava l'avinentesa per entregar a Joan Miró el nomenament de membre d'honor de l'Acadèmia Nacional de les Belles Arts i Lletres dels

lear que es produirà durant els anys seixanta, que el govern espanyol havia portat a terme mesures econòmiques liberalitzadores —en els camps monetari, fiscal i comercial, dins el marc del Pla d'estabilització del 1959— que permetien superar l'època del tancament econòmic de postguerra i que afavorien l'entrada de turistes.

Finalment, el gran canvi econòmic que es produeix a les Illes amb el tu-

risme també s'explica parcialment pel fet d'existir des d'anys anteriors una certa infraestructura d'acollida. És ver que la Guerra Civil havia liquidat l'enlairament econòmic en aquest sentit i que els viatgers i turistes del primer terç del segle XX eren econòmicament i socialment molt més selectes que no els integrants del turisme de masses de finals dels anys cinquanta i del seixanta, però també és ver que entre la

Primera Guerra Mundial i la Segona, a Mallorca, i a les Balears, s'havia desenvolupat una incipient infraestructura —hotels aïllats de gran luxe, com el Formentor; d'altres d'ajuntats en ciutats jardí, alguns en colònies de pescadors...— turística que servirà de trampolí per a la que es desenvoluparà als cinquanta i seixanta.

Respecte d'on sortiren les inversions necessàries per fer front a la cons-

El milionari Aristotelis Onassis i la soprano Maria Callas, a Palma, l'1 de juliol del 1961.

Estats Units. Aristotelis Onassis i Maria Callas passejaren per Mallorca la seva apassionada història d'amor la tardor del 1961. Els reis del petroli s'allotjaven al Formentor passant quasi desapercebuts, com fou el cas, el 1967, de Faisal de l'Àrabia Saudita. El mític emperador d'Etiòpia, Haile Selassie, va fer acte de presència el 1967. Els matrimoni més cercat pels *paparazzi* de tot el món, el príncep Rainier i s'esposa, la cinematogràficament bellíssima Grace, sovintejaren també aquella dècada Mallorca. Però més enllà d'aquestes –com ara es diu *royals* –, les *celebrities* que donaren més nom i resso-

nància mundial a les Illes, sobretot a Mallorca, durant l'esplendorosa dècada van ser una vertadera constel·lació d'actors, actrius i cantants quasi impossible d'enumerar: Patricia Wymore –molt famosa aleshores, era la vídua d'Errol Flynn, el qual la dècada anterior s'engatava als més selectes bars de Palma–, Brigitte Bardot, Rita Hayworth, Douglas Fairbanks, Christina Kauffman, Paul Anka, Sacha Distel, Robert Wagner, Louis Jordan, Leslie Caron, Esther Williams, Mel Ferrer, John Wayne, Gina Lollobrigida, Lawrence Olivier, Edward G. Robinson, Joan Fontaine...

trucció de nous hotels, eixamplaments dels existents i d'altres despreses imprescindibles per a la creació de la indústria turística illenca hi ha tesis enfrontades. S'ha parlat de fortunes d'origen dubtós que s'inverteixen en el nou negoci. També que els propietaris d'hotels, hostals, fondes i altres establiments comencen a arribar a acords amb els *tour-operators* perquè aquests financin obres per així poder encabir

més i més turistes: les dues parts hi guanyaven. I hi podia haver un tercer flux de diners: en una entrevista –publicada a *Memòria Viva: Mallorca des de la mort de Franco fins avui, 1975-1995* , editorial Promomallorca, 1995-1996–, el que havia estat delegat a les Balears del Banc Hipotecari, Miquel Mulet, contava que el ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga, havia donat instruccions perquè

Segons el delegat del Banc Hipotecari a Mallorca, Fraga va ordenar donar crèdits generosos als hoteiers

De dia, les platges s'omplien: A dalt, dues platges mallorquines, Can Pastilla i Ciutat Jardí, el 1969. De nit, actuaven els "picadors", mallorquins amb

aquest banc donés generosos crèdits als empresaris illencs que volien portar endavant negocis hotelers. Assegurava

Mulet que el sistema consistia en el fet que el peticionari demanava el doble que necessitava, que el banc a les Ba-

lears informava positivament i que la central a Madrid retallava a la meitat. Per tant, el peticionari obtenia tot el

La bella meravellosa

Si fem abstracció de la situació política, els anys seixanta a les Balears foren, com diu el tòpic, una dècada meravellosa. La premsa reflectia aquell ambient d'optimisme. El 18 de juliol –com no!– del 1960 s'inaugurava, amb festa grossa, el servei de televisió a Mallorca, tot i que ningú no tenia receptor, encara, a ca seva. L'any 1964 arribava a Palma Manuel Fraga Iribarne, flamant ministre d'Informació i Turisme, per inaugurar "el Hotel del Mar, número 1.000 de la indústria hotelera de la província". El turisme donava riquesa a uns pocs i, a molts, feina. I es notava que molta gent tenia doblers a la butxaca. Perquè els anuncis a la premsa es multipliquen, la cosa indica que el consum augmentava. Així, sabem que un Renault Dauphine valia, el 1963, 93.000 pessetes i una

Fraga Iribarne visità Palma el 1964 per inaugurar l'hotel número mil de la "província".

televisió Marconi, Model Florència, 22.850. Un treballador sense qualificació –és a dir, la immensa majoria que treballaven a la construcció i molts de l'hoteleria– cobrava aleshores unes 1.500 pessetes al mes.

El 1965 l'agència de viatges Compás oferia "por primera vez en nuestro turismo, aviones chárter para mallorquines en vacaciones". El mateix any la premsa de Palma es feia ressò del "suceso automovilístico de los últimos años", com era la presentació pública del Dodge-Dart 270, un cotxe enorme, imitació del mítics *haigas* americans. Pocs mallorquins el pogueren comprar. La majoria dels qui al llarg de la dècada tingueren cotxe propi l'assoliren gràcies al miracle social del Seat 600: el cotxe del règim i l'aspiració de la motorització popular.

La prosperitat duia coses mai no vistes, com la primera cabina telefònica, instal·lada al carrer Joan Maragall de Palma. O intents d'allò més es-

Els picadors

Entre les imatges que han esdevingut icones d'aquella època dels seixanta, hi ha la dels *picadors*. O sigui els joves que a bord d'una Vespa –el 600 quedava per als pares– se n'anaven cada vespre d'estiu a les sales de festa a intentar lligar aquelles desinhibides *sueques*. Que ho eren, de *sueques*, algunes; encara que a totes se'ls deia així, ho fossin o no. El fenomen dels *picadors* ha estat objecte d'articles, llibres i fins i tot d'un curs a la Universitat de les Illes Balears, impartit l'any 1993 pel cantautor Toni Morlà. Segons explicava “anar de *pica* era molt normal (entre els joves); després de la feina i de festejar amb l'al·lota fins a les vuit o les nou (naturalment amb la xicoteta formal, res de sexe), se n'anaven a sopar i, després, a lligar. Vespa i una flassadeta per posar sobre l'arena de la platja –tenir un estudi o apartament ni tan sols se somiava– era tot el necessari. La resta era cada dura, decisió, tenir una aparença arregladeta i una mica d'idiomes, normalment molt macarrònic”. Morlà feia tota una sistematització de la *pica*. Primer, la mirada fixa en la *presa* elegida: “això era *tirar esca* o *grumejar*”. Segon: la mirada passa a ser més intensa, descarada fins i tot: “era *fer gasto*”. Quan ja s'havia fet prou *gasto* venia “l'*aproximació*, la fase més delicada”. I si hi havia sort, es passava a picar pròpiament dit: ball, besades i cap a la platja amb la flassadeta.

En aquells anys, contava Morlà, “eren molts, moltíssims, els joves que anaven de *pica*”. Però, és clar, no tots aconseguien *picar* de bon de veres: “Anar de *pica* era tota una institució, entre els joves tots en parlàvem; n'hi havia, és ver, que hi posaven molta imaginació, però de tota manera és cert que en aquells anys es va *cardar* molt a Mallorca, moltíssim”.

vespa que sortien a cercar *sueques*, ho fossin o no.

que volia. Malgrat la rotunditat amb què ho explicava Mulet –el qual ja ha desaparegut–, la majoria d'historiadors

creuen més en la tesi que el majoristes foren els qui finançaren bona part del negoci i que per això es produeix des de bon principi la submissió dels empresaris hotelers illencs cap a aquestes grans empreses.

El boom. A banda dels perquès, el que és cert i segur és que als anys seixanta es produeix una vertadera explosió turística. Allò que s'ha conegut com el *boom*. El 1960 el nombre de turistes arribats a Mallorca va ser de 361.092. El 1970, d'1.853.262. En una dècada, doncs, gairebé es multipliquen per sis els estrangers que arriben a l'illa cercant sol, platja, sangria i diversió nocturna.

En principi –a finals del cinquant– són numèricament importants els francesos, que arriben sobretot a la zona d'Alcúdia (Mallorca), però al llarg dels anys següents es va intensificant la presència cada cop més important –com ara mateix, per cert– de britànics i alemanys. En realitat, l'origen del turista importava més aviat poc. Si no era per aprendre unes paraules en la llengua del visitant. El que importava de bon de veres era que el nou negoci creava feina i, per a alguns, suposava riquesa.

trambòtics com el Primer Telefèric de Mallorca –així li deia la premsa– que un tal Ernest Maes pretenia construir el 1961 entre la Torre Picada i el port de Sóller. Afortunadament, no es va dur a terme.

La vida, sens dubte, somreia a molts balears. Sobretot a una mallorquina, una jove peixatera, Maruja García Nicolau, de bellesa extraordinària, que el 1962 es coronava Miss Espanya i, també, Miss Europa. En arribar del Líban amb la corona de tal alta condició al cap, una gernació formada per una dotzena de milers de mallorquines l'esperaven per aclamar-la. Eren, és clar, altres temps. Més mallorquins encara –uns vint mil– celebraven un gloriós horabaixa, el del 17 d'abril de 1960, que el Reial Club Esportiu Mallorca guanyés el Llevant per dos gols i pugés per primera vegada a la seva història a primera divisió.

EL TEMPS

Llorenç Villalonga publica *Bearn* el 1966.

Música rock i literatura

La cultura popular per primer cop canvia –com tot– i del folklore que la protagonitzava en exclusiva passa a ser compartida amb la música més moderna: pop i rock & roll. La música moderna es consumia com mai, i aquesta moda porta al sorgiment de molts grups illencs. Devora els grans noms que perduraren durant molts d'anys, com Els Valldemossa o Los Javaloyas –format pels mallorquins Serafi Nebot, Antoni Felani i Antoni Covas i els valencians Lluís Pérez Javaloya i Rafel Torres– aparegueren infinitat de noms com Los Bohemios, Los Doodgers, Telstar, Los Gatos Negros, Los Sírex, Los Talayots...

En un altre àmbit de la cultura, el literari, excel·lia en aquells anys la trobada a l'hotel Formentor, en el qual es lliuraven cada any els premis de literatura que portaven el nom de l'establiment. En la literatura en català, són els anys de difusió de Llorenç Villalonga –amb *Bearn* en català el 1966–, de noves obres de Blai Bonet –com *Mister Evasió*, el 1969–, de Miquel Àngel Riera –*Poemes a Nai*, 1965–, de Miquel Bauzá, Baltasar Porcel... En teatre, comença a despuntar Joan Mas. I en l'assaig polític, el 1967 apareix publicat *Els mallorquins*, del jove Josep Melià Pericàs: una reflexió sobre la identitat mallorquina, a l'estil de l'obra de Joan Fuster, que tindrà una ampla repercussió en els àmbits minoritaris de l'oposició al règim franquista.

En la recuperació del català, l'any 1962 és cabdal: el darrer dia d'aquell any trenta-un mallorquins –entre d'altres: Francesc de Borja Moll, Miquel Fullana, Miquel Forteza, Miquel Marquès, Josep M. Casasayas, Josep Coll Bardolet, Bartomeu Barceló, Aina i Francesca Moll, Andreu Crespi, Joan Pons, Josep Mascaró Pasarius...– es reuniren en assemblea fundadora de l'Obra Cultural Balear, triant com a primer president Miquel Forteza.

De feina, està fora de dubte que en creava. Entre els anys 1960 i 1967, a totes les Balears es contractaren uns cent mil llocs de feina nous, un noranta per cent dels quals pertanyien al sector de serveis –bàsicament ocupacions relacionades amb el turisme– i, també, a la construcció. Construcció i turisme: el binomi dels seixanta. Els turistes requerien de més hotels, aquests de més treballadors i, com que no n'hi havia prou d'indígenes, se n'importaven de la Península, i els nouvinguts necessitaven pisos que s'havien de construir, la qual cosa requeria de més importació de mà d'obra... i així suma i suma. Durant més d'una dècada, de fet quasi dues, fins a la crisi del petroli del 1974, el creixement no pareix tenir aturall. Sobretot el de-

mogràfic: entre els anys 1960 i 1969 arribaren a les Balears –principalment a Mallorca– més de cinquanta mil treballadors, quasi la meitat dels quals provenien d'Andalusia, que residien en municipis costaners turístics. És el primer gran canvi demogràfic que experimenten les Illes.

El flux creixent de turistes porta a la construcció de més i més places hoteleres. Així neixen les grans cadenes que avui coneixem. A l'etapa que va del 1960 al 1973, els hotels no paren de sorgir a zones com la platja de Palma, Peguera, Magalluf, Alcúdia, Cala d'Or, Pollença, Cala Rajada, Sant Antoni de Portmany, Eivissa... Molts topònims mallorquins i eivissencs –Menorca creixerà posteriorment– es converteixen en fa-

miliars arreu d'Europa, sobretot a la Gran Bretanya i Alemanya. Aquest nous hotels són quasi tots de categoria d'una a tres estrelles. Per encabir clients de classe mitjana, o fins i tot baixa, no calen grans luxes. És una diferència que atorga al negoci turístic illenc una característica fonamental. El de ser popular. Res semblant a la distinció exquisida d'algunes zones del sud francès, o d'Itàlia o fins i tot de l'Adriàtic. Les Balears són diferents. Les Illes són sinònim cada vegada més de vacances barates. Gran quantitat de gent modesta. El negoci està en el nombre global i no en la capacitat econòmica individual.

I com que el negoci era així, així se'l lloava. El 1966 arriba a l'aeroport de Son Sant Joan el turista número un

Els prínceps de Mònaco, Rainiero i Grace Kelly, a la plaça de braus de Palma, el 14 d'agost del 1960.

milió. Quasi res. Festa grossa: balls regionals a peu d'avió, autoritats –tots amb el sempitern bigoti franquista– degudament encorbatades i enfundades en jaqueta malgrat superar els trenta-cinc graus a la pista d'aterratge. La creença que la gallina dels ous d'or mai no moriria ni deixaria de pondre no tenia gaires agnòstics.

El referit aeròdrom era, com no, nou. Son Sant Joan va ser construït l'any

1960 per substituir el vell i petit de Son Bonet, també a Palma, i que ara encara és en ús. El 1969 l'aeroport de Palma tenia el setanta per cent del total de vols que provenien de l'estranger. No fou l'únic aeroport internacional de les Illes. També la pressió dels majoristes turístics i de les companyies aèries van fer que el de Maó i el d'Eivissa es convertissin al llarg de la dècada en internacionals.

Enmig de la grisor franquista, les Illes van viure uns esplendorosos anys d'internacionalització de la seva economia. I, inexorablement, els vells costums també van deixar pas als nous que venien de fora. La societat estava canviant. Els anys seixanta són la divisió entre la societat antiga i la moderna. El turisme marca el canvi.

Miquel Payeras

Cines Babel

Vicente Sancho Tello, 10. · València

Midnight in Paris

d'Woody Allen

Si presentes aquesta butlleta al comprar el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS :
4,40 € De dilluns a dijous
i 6€ cap de setmana.

(Cal acompanyar el justificant de pagament)

Si ets lector d'EL TEMPS:
5,60€ de dilluns a dijous
excepte vespra de festiu i festius.

